

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.2/3

ГУЙВАН П. Д.,

кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України,

докторант

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ. ЙОГО СУТНІСНІ ТА ЧАСОВІ ПРОЯВИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Анотація. Стаття присвячена правовому аналізу часових чинників реалізації принципу правової визначеності. Наголошується на відмінності характеристик цього принципу під час його втілення в процес правотворення і правозастосування. Відмічена специфіка правового регулювання відносин Європейським судом і ЄСПЛ шляхом досягнення юридичної певності рішень. Зазначені недоліки національної правової системи, наведені конкретні приклади нехтування принципом правової визначеності. Надані пропозиції стосовно вдосконалення відповідного юридичного інструментарію.

Ключові слова: правова визначеність, часові характеристики правової норми.

Постановка проблеми. Принцип правової визначеності легітимізує державну правотворчість, визначає справедливість правозастосовної системи. Його дотримання під час правотворення і правозастосування гарантує однозначність і зрозумілість правових норм, забезпечує їх несуперечливість, інституційний взаємозв'язок між собою, дає змогу сформулювати механізми їх тлумачення тощо. Якщо кожна окрема людина мусть підпорядковуватися праву, якщо вона має пристосовувати свою поведінку до його вимог, то очевидно, що першою умовою впорядкованого суспільного життя є визначеність таких вимог. Усіляка непевність у цьому стосунку суперечить самому поняттю правопорядку і ставить людину у вельми

складне становище: невідомо, що виконувати й до чого пристосовуватися. Відтак визначеність правових норм є однією з перших і найбільш суттєвою вимогою людської особистості до права, невід'ємним правом людини, оскільки індивід *vis-à-vis* держави має право вимоги, щоб держава точно вказала, що від нього вона вимагає та які межі йому ставить [1, с. 119]. Це право на визначеність правових норм є одним із найбільш невід'ємних прав людської особистості, яке лише можна собі уявити; без нього, власне, взагалі ні про яке «право» не може бути мови [2, с. 287].

У правозастосовній царині використання принципу юридичної певності гарантує обов'язковість реалізації правових норм, чітку взаємодію між законодавчою та судовою гілками влади в конкретизації законів, запровадження механізму належного виконання судових рішень, недопустимість свавільного перегляду остаточних правозастосовних вердиктів. До змісту цього принципу в указаній сфері також прийнято включати ясність і чіткість правових норм, їх зрозумілість для правильного застосування, стабільність законних та обґрунтованих судових актів і стабільність правовідносин, що виникають і розвиваються на їх основі, щоб заінтересовані особи з розумним ступенем вірогідності могли передбачити наслідки застосування судом чинних правових приписів і відповідно до цього передбачати наслідки вибору того чи іншого варіанта своєї поведінки [3, с. 22]. Принцип правової визначеності має на меті забезпечити учасників відповідних відносин можливістю точно спрогнозувати результати своїх вчинків, у тому числі дати надію, що права цих осіб будуть захищеними, що під час вирішення спору дії правозастосовного органу будуть прогнозовані та передбачувані й не будуть змінюватися від випадку до випадку, від регіону до регіону [4, с. 30–31].

У темпоральному вимірі застосування цього основоположного принципу забезпечує очікуваність правових норм, їх спрямованість у майбутнє, стабільність відносин на осяжний період, неможливість застосування актів законодавства «заднім числом». Важливу роль у цьому стосунку відіграє правило, закріплене, зокрема, у ст. 58 Конституції України, про чинність лише тих нормативних актів, які були в установленому порядку оприлюднені. При цьому в разі виникнення на стадії правозастосування питання про оприлюднення правового документа саме суб'єкт владних повноважень повинен надати правозастосовному органу докази цього, покладання такого обов'язку на громадянина є неприпустимим. А ненадання відповідних доказів варто вважати як недоведеність факту чинності відповідного документа (іншими словами, нечинність акта презюмується). У будь-якому разі подібні нечинні правові документи не можуть бути покладені в основу судового рішення.

Принцип правової визначеності розглядається як визначальний і відповідними європейськими правовими інституціями. Так, Європейський суд постулює юридичну певність як конституційний принцип, який вимагає того, щоб будь-який громадянин перед тим, як удатися до певних

дій, мав змогу знати заздалегідь, які правові наслідки настануть. Сутність принципу правової визначеності Європейський суд сформулював як забезпечення передбачуваності ситуації та правовідносин у сферах, що регулюються, цей принцип не дозволяє державі посилаючись на відсутність певного правового акта, який визначає механізм реалізації прав і свобод громадян, закріплених у конституційних та інших актах [5]. Як зазначив Європейський суд, принцип правової певності означає, що зацікавлені особи повинні мати змогу покладатись на зобов'язання, взяті державою, навіть якщо такі зобов'язання містяться в законодавчому акті, який загалом не має автоматичної прямої дії [6]. Крім того, Європейський суд уважає, що принцип правової визначеності становить основний елемент принципу верховенства права, *res judicata* тобто, щоб остаточне вирішення судом спору не ставилося під сумнів. За великим рахунком, можна погодитися з тими науковцями, котрі вважають, що, попри формальні вимоги до визначеності правової норми та правозастосовного акта, врешті-решт, юридична певність являє собою не визначеність права, а визначеність прав індивіда в межах конкретних правовідносин. Визначеність правових приписів, неприпустимість їх свавільного застосування, зміни тощо є лише засобами досягнення цієї мети [7].

У юридичній літературі питанням визначеності правової системи, у тому числі в темпоральному вимірі, приділяли увагу такі науковці, як М.В. Буроменський, Н.С. Кузнецова, В.В. Городовенко, П.М. Рабінович, О.М. Толочко, Р.О. Куйбіда, В.Є. Мармазов, І.С. Піляєв, Д.М. Супрун і деякі інші автори. Але ці роботи досліджують указану проблематику лише фрагментарно, як елемент загальної правової діяльності, не виділяючи темпоральний аспект в окремий предмет вивчення. Тому питання, враховуючи його високу цінність для українців, є досить актуальним і є метою дослідження. На вирішення вказаної проблематики та напрацювання певних доктринальних і законодавчих підходів у цій царині й спрямована праця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значна роль у процесі формування доктрини правової визначеності на теренах української держави належить практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Річ у тім, що рішення цього міжнародного правозастосовного органу законодавством зараховані до джерел національного права, тож вони є обов'язковими для судів нашої держави. При цьому варто враховувати, що під прецедентами, застосованими судом, потрібно розуміти не самі розглянуті справи, а ті основоположні принципи в тлумаченні й застосуванні норм Конвенції, які вироблені під час розгляду справ і викладені в судових рішеннях. Але навряд чи можна стверджувати, що суд завдяки прецеденту творить право, адже Конвенція йому такого права не надає. Тобто суд не підміняє собою законодавця в особі держави-учасника Конвенції. Цим відрізняється прецедент Європейського суду від прецеденту, наприклад, в англійському праві, де суддя за певних обставин може виступати, по суті, в ролі законодавця [8]. Зокрема, ЄСПЛ констатував, що процесуальні нор-

ми створюються для забезпечення належного відправлення правосуддя й дотримання принципу юридичної визначеності, що сторони провадження повинні мати право очікувати застосування вищезазначених норм. Принцип юридичної визначеності застосовується не тільки щодо сторін провадження, а й до національних судів [9].

Вимоги, які випливають із визначеності в процесі правотворення і правозастосування, передбачають, що нормативно-правові акти повинні виконуватись, має існувати практика уточнення (конкретизації) змісту таких актів, повинна застосовуватися практика однакового застосування закону, рішення судів повинні бути остаточними й обов'язковими та підлягати виконанню. Між тим існують численні приклади, які наочно ілюструють, що не досить чіткі й визначені приписи законодавця в одній і тій самій сфері регулювання шляхом різного їх тлумачення під час застосування можуть призводити до прийняття абсолютно протилежних рішень, і це є проявом невизначеності правової системи. Іноді суперечливі положення нормативного акта, що не дає змоги досягти визначеності у правовому регулюванні, містяться в одному й тому документі.

Так, дуже важливим є розуміння суддею, який вирішує конкретний спір, змісту частини 6 статті 128 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПКУ) та співвідношення цієї норми з іншими. Значна кількість українських суддів тлумачить цю норму як вимогу закону про відсутність необхідності чекати підтвердження повідомлення про отримання повістки адресатом, якщо вона була спрямована за адресою його місця проживання чи місця перебування, зареєстрованою в установленому законом порядку. Отже, за таких обставин суди вважають особу, яка бере участь у справі, належно повідомленою, залежно від її статусу у справі або залишають позов без розгляду (неявка позивача), або приймають заочне рішення (неявка відповідача).

Між тим відразу впадає в очі, що такий підхід суперечить іншим правилам цієї ж глави ЦПКУ, зокрема статті 130, у якій детально прописаний механізм вручення повісток стороні процесу й наголошується на необхідності доставки її під особисту розписку в отриманні саме адресатові або вказаним у законі суб'єктам. Інакше повістка вважається не врученою. Разом із тим за перевіреною нами інформацією багато суддів обирає саме перший варіант, навіть попри те, що уважний аналіз змісту відповідного припису показує, що таке правило має застосовуватися лише тоді, коли сторона у справі не повідомила своєї адреси суду.

Ця, здавалося б, несуттєва проблема насправді призводить до значних негативних наслідків і порушує права людини. Так, уважаючи відповідача повідомленим шляхом направлення йому повістки, суд, як правило, приймає заочне рішення, вирішуючи справу по суті. Водночас, не будучи дійсно повідомленим про судовий розгляд, особа позбавляється можливості заперечувати проти вимог, надавати докази у справі тощо. Окремо варто відзначити, що за вказаних обставин відповідач не може навіть заявити

про вплив позовної давності за вимогами до нього й у такий спосіб узагалі унеможлиблюється його захист [10] (бо позовна давність застосовується лише за заявою сторони в спорі, зробленою в суді першої інстанції, в апеляційному суді вона не має значення). Між тим Європейський суд у практиці напрацював критерії, застосування яких кваліфікує такі вчинки як порушення ст. 6 Конвенції у вигляді незабезпечення рівності сторін процесу. Зокрема, у справі «Федоров і Федорова проти України» Суд установив, що не було доказів, що заявників повідомили про розгляд, за результатом якого було винесено рішення по суті справи [11], відтак визнав їхні права порушеними.

Крім указанного наслідку, невизначеність надалі продовжується під час оскарження цього рішення. Річ у тім, що порядок і процедура оскарження судових рішень місцевих судів, винесених за відсутності відповідача, залежно від того, як кваліфікувати його неявку на засідання (був він у належний спосіб попереджений чи ні), суттєво відрізняються. Якщо особа в установленому порядку була повідомлена про засідання, але не з'явилася, не повідомивши причини, заочне рішення може нею бути оскаржене до того ж суду, який прийняв рішення. Коли ж такого повідомлення не було, оскарження відбувається в апеляційному порядку до суду апеляційної інстанції. Це буде правильним, навіть якщо за таких обставин місцевий суд написав у самому тексті, що прийняте ним рішення є заочним, адже насправді воно таким не було.

Суттєвими елементами правової визначеності конкретного судового вердикту є його обґрунтованість і вмотивованість. Більшість науковців вважають, що ці дві правові ідеї – обґрунтованість і вмотивованість застосування права – є взаємопов'язаними окремими елементами побудови висновків про факти і правовідносини, які стосуються рішення як процесуального документа [12, с. 83]. Разом із тим популярним є підхід, за якого вмотивованість кваліфікується як самостійна вимога до акта. За цією концепцією вона не збігається з обґрунтованістю за сутністю, бо остання означає, що висновки, яких дійшов правозастосовний орган, мають базуватися на встановлених фактах, а вмотивованість – це наявність у самому документі посилання на обставини, встановлені на підставі цих фактів, і їх оцінку, на тлумачення застосованої правової норми під час кваліфікації правовідношення [13, с. 124]. Інакше кажучи, правозастосовний акт є обґрунтованим, коли його висновки базуються на об'єктивній реальності, встановленій під час вивчення конкретних обставин справи, тоді як вмотивованість акта виявляється в юридичній аргументації, переконливості, що досягнуто шляхом викладення фактичних і правових підстав прийнятого рішення [14, с. 269].

На наше переконання, відмежування таких якісних показників правозастосовного рішення, як обґрунтованість і вмотивованість один від одного та загалом від законності акта [15, с. 108–110], є не виправданим як із теоретичного, так і з методологічного поглядів. Більше того, гарантії щодо

обґрунтованості й вмотивованості правозастосовних вчинків є важливим елементом їх законності. Адже саме в їх взаємозв'язку досягається належна оцінка справедливості й, зрештою, законності правового діяння. Як стверджується в численних рішеннях Європейського суду, у належній обґрунтованості та вмотивованості питань як факту, так і права виявляється назовні обов'язковість рішення. У такий спосіб відтворюється обґрунтування застосування певних норм матеріального та процесуального права, що відтворює правовий бік рішення, і відображається підставність прийняття до уваги тих чи інших фактів, установлених під час дослідження справи (фактична сторона). Судовий орган мусить навести фактичні і юридичні підстави винесення конкретного рішення. Іншими словами, правозастосовне рішення має бути ретельно обґрунтоване й відображати об'єктивну істину. При цьому необхідно обґрунтовувати акт не лише з фактичного (доказового), а й із юридичного (нормативно-правового) боків, аргументуючи його прийняття посиланням на відповідну норму права [16, с. 98–99].

Маємо відмітити також певні проблеми української правової системи, пов'язані з недостатньою темпоральною визначеністю окремих правових норм і судових актів. Це призводить до застосування законодавчих приписів до регулювання ситуацій, які відбувалися до набрання чинності відповідними нормами (правозастосування «заднім числом», використання судовими органами для вирішення спорів нечинних (неоприлюднених) актів тощо). Як виявляється, часто в українських суддів недостатньо логічних здібностей, аби зіставити послідовність подій правовідношення та появи регулятивного механізму, вибудувати хронологічний ланцюжок взаємин суб'єктів у конкретній ситуації. Це питання не таке вже й просте. Адже той факт, що певна подія відбулася після іншої, ще не означає, що вона була обумовлена саме останньою. Тут наочно проявляється логічна помилка, викладена в постулаті *post hoc, ergo propter hoc* (після цього, отже, спричинено цим), котра полягає в прийнятті часової послідовності за причинну залежність. Такий підхід з певними припущеннями буде прийнятним під час дослідження категорії одночасності: якщо події відбуваються одночасно, між ними, безумовно, не може бути жодних причинних зв'язків. З іншого боку, звичайно, буде справедливою інша теза, яку коротко можна визначити як *propter hoc, ergo post hoc* (спричинено цим, отже, після цього). Дійсно, наявність причинного зв'язку між явищами чітко вказує на те, що обумовлююча подія настане раніше за обумовлену (буде встановлено порядок подій у часі). У принципі можна погодитися з тезою прихильників релятивістської теорії, що концепція причинності все ж завузька для загального обґрунтування порядку та послідовності проявів матерії в часі, будь-яке явище породжується певною сукупністю факторів, і виділяти одні з них як «причини», а інші не розглядати в цій площині немає достатніх підстав [17, с. 132].

Мусимо констатувати, що українська судова система доволі часто припускається таких помилок, ставлячи воза перед конем у часовому ви-

мірі. Прикладом може слугувати справа № 553/2390/16-ц. Фабула цього спору така. Працівник 29 травня 2015 року звернувся до роботодавця із заявою про надання йому творчої відпустки тривалістю 3 місяці для написання монографії для захисту докторської дисертації. Надання подібних відпусток передбачене чинним національним трудовим законодавством (ст. 77 Кодексу законів про працю України). Загалом закон містить певний перелік випадків, коли роботодавець повинен надати працівникові додаткову відпустку, причому в той строк, коли працівник її попросить. Це відпустки по вагітності, для навчання, для лікування тощо. Погодьтеся, надання таких відпусток в інший період, більш зручний для адміністрації, є недоцільним, а часто й просто фізично неможливим, бо ця відпустка має цільове призначення й події, задля яких вона призначена, відбуваються саме у визначений час.

Усупереч приписам закону роботодавець відмовив у наданні такої відпустки. 18 червня 2015 року працівник оскаржив цю відмову до суду з вимогою визнати подібну бездіяльність незаконною. Утім місцевий суд не дуже дотримувався чинного на той час припису ст. 157 ЦПКУ щодо скорочених (місячних) строків розгляду трудових спорів (лише 4 грудня 2015 року рішенням Ленінського районного у м. Полтаві суду було визнано незаконність бездіяльності роботодавця, в подальшому це рішення було залишене без змін під час перегляду в апеляційному та касаційному порядку). Між тим у працівника наближався час закордонного стажування, яке було заздалегідь погоджене й оплачене. Тому 30 червня, відповідно, повідомивши адміністрацію, він пішов самовільно у відпустку на три місяці. Роботодавець, у свою чергу, зафіксував це як прогули.

У цивілістичній літературі, присвяченій механізмам захисту порушеного права, одностайно наголошується на необхідності судового або іншого захисту порушеного суб'єктивного права, інакше дієвість правової норми усувається, вона перестає бути ефективним регулятором суспільних відносин. Інакше кажучи, будь-який нормативний припис має бути забезпечений механізмом його примусового (за рахунок державного судового примусу) здійснення. У противному разі отримуємо ситуацію, коли правопорушник, отримавши судовий осуд, ніякої матеріальної відповідальності не понесе, що заохотить його до наступних порушень такого ж ґатибу. Як уже вказувалося, судові рішення на користь працівника, винесене 4 грудня 2015 року й таке, що набрало чинності в лютому 2016 року, ніяк не могло захистити порушене право особи на отримання відпустки в натурі від 17 червня 2015 року. Тому єдиним способом охорони своїх прав, передбаченим у ст. 19 Цивільного кодексу України, був самозахист. Відтак час, упродовж якого працівник перебував у самовільній відпустці, не може вважатися прогулами, так як судами України встановлено незаконність ненадання роботодавцем такої відпустки, а працівник фізично не зміг захистити своє порушене суб'єктивне право на виконання обов'язку в натурі.

Отже, суди України визнали незаконним діяння відповідача – ненадання в передбачений законами України спосіб і строк творчої відпустки П.Д. Гуйвану для написання монографії на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Суди України встановили, що роботодавець мусив надати творчу відпустку у визначений позивачем строк, але не зробив цього, що є протиправним діянням. Суди України також установили, що оплачувану творчу відпустку відповідач повинен був надати позивачу з тієї дати, яка зазначена у заяві позивача, – з 17 червня 2015 року – тривалістю 3 місяці. За таких обставин працівник звернувся з позовом про виплату йому середнього заробітку за ці три місяці, позаяк то передбачено законом, але роботодавець відмовляється це робити. І що ви думаєте? Є теорія права, є, нарешті, здоровий глузд. А є вузьке коло українських суддів, котрих за великим рахунком не цікавить ні теорія, ні мораль. Вони переймаються переважно своїми статками. Прикро, що до вказаного кола належать і судді щойно створеного Верховного Суду. Важко зрозуміти, чого тут більше, браку інтелекту, професійної некомпетентності чи корумпованості, обирати не мені. Але проілюструю дурість суддів Верховного Суду рішенням по цій справі [18].

Отже, судами України в попередній справі встановлено незаконність ненадання роботодавцем працівникові творчої відпустки з 17 червня 2015 року. Як впливає з приписів трудового законодавства, заробітна плата за час відпустки особі виплачується перед її настанням. Якщо судді Верховного Суду цього не знають, гріш їм ціна. Отже, роботодавець мусив виплатити відпускні працівникові не пізніше ніж 16 червня 2015 року. То факт. А тепер подивимося на пасаж, за допомогою якого Верховний Суд мотивував відмову в позові про стягнення коштів і в такий спосіб визнав справедливість невиплати роботодавцем коштів працівнику, Вражаюче, але Верховний Суд мотивував відмову тим, що працівник із 30 червня 2015 року пішов у самовільну відпустку. Інакше кажучи, роботодавець 16 червня 2015 року правильно не виплатив кошти, бо точно знав, що працівник за два тижні порушить трудовий договір! Принаймні мусив знати, бо Верховний Суд то напевно знає. Браво. Логіка хоча й крива, але оригінальна. Сподіваюся, вона буде прийнята на озброєння й іншими працівниками цієї установи, хоча насправді вона вже багато років наявна в діяльності вищого судового органу, а вивіска нічого не змінила, нерідко «синдром Кассандри» заміняє здоровий глузд і фахові знання.

З метою досягнення темпоральної визначеності ЄСПЛ особливо уважно ставиться до проблем, що можуть виникнути в результаті використання закону зі зворотною силою, що має вплив на судові вирішення спору. Будь-які підстави, що представлені для обґрунтування таких заходів, мають бути детально розглянуті [19]. Власне, принцип темпоральної визначеності не забороняє впровадження нових положень зі зворотною силою для врегулювання відносин, що виникають, відповідно до чинного законодавства. Але водночас за правовою прецедентною позицією ЄСПЛ має бути чітко обмежене будь-яке втручання законодавства зі зворотною силою, яке може впли-

нути на рішення суду, крім випадків, коли таке втручання відбувається на «неспростовних підставах у загальних інтересах» [20].

З викладеного вище можемо дійти певних висновків. На законодавчому рівні потрібно приділити більше уваги питанням чіткості, стабільності й несуперечливості українського законодавства. На жаль, маємо численні випадки, коли до прийнятих нормативно-правових актів уносяться зміни, часом досить кардинальні, ще до моменту набрання ними чинності. Це порушує принцип правової визначеності, легітимного очікування, не дає особі змоги спрогнозувати свою поведінку та передбачити відповідні наслідки. З метою досягнення позитивного результату законодавцям треба тісніше орієнтуватися на наукові розробки у відповідній сфері, бо сьогодні такий контакт практично відсутній. Необхідно також досягти більшої конкретики в нормативному регулюванні відносин, пов'язаних із реалізацією охоронного оперативного повноваження особи на самозахист. У правозастосовній площині вважаємо за потрібне здійснювати розвиток сучасного законодавства в напрямі посилення відповідальності суддів за виконання покладених на них державою функцій.

Література:

1. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. Москва: Статут, 1998. 353 с.
2. Cruet J. La vie du droit et l'impuissance des lois. Paris. Ernest Flammarion Editeur, 1908. 353 p.
3. Масаладжиу Р. Принцип правовой определенности в науке, практике ЕСПЧ и его влияние на доступность правосудия на стадии надзорного производства в гражданском и арбитражном процессе. Арбитражный и гражданский процесс. 2009. № 7. С. 22–25.
4. Султанов А.Р. Правовая определенность в надзорном производстве ГПК РФ и практика Конституционного Суда РФ. Право и политика. 2007. № 5. С. 30–39.
5. Case Black-Clawson International LTD v Papierwerke Waldhof Aschaffenburg AG: AC 591. HL Judgment of the Court of 5 Mar. 1975. URL: <http://www.nadr.co.uk/articles/published/ArbitrationOlderReports/Black%20Clawson%20v%20Papierworke%201975.pdf>.
6. Case Yvonne van Duyn v Home Office Judgment of the Court of 4 December 1974. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:61974CJ0041&from=EN>.
7. Пресняков М.В. Правовая определенность: формальный и материальный аспекты. Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия «Экономика. Управление. Право». 2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/pravovaya-opredelennost-formalnuu-i-materialnyu-aspekty>.
8. Буроменський М. Звернення до Європейського суду з прав людини: практика Суду і особливості українського законодавства. Харківська правозахисна група. Харків, 2000. URL: <http://khp.org/index.php?id=1080677442>.
9. Рішення ЄСПЛ від 21 жовтня 2010 року у справі «Дія-97» проти України» («Diya 97» v. Ukraine), заява № 19164/04. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_932.

10. Рішення Октябрського районного у м. Полтаві суду від 23 грудня 2016 року у справі № 554/8532/16-ц. Архів Октябрського районного у м. Полтаві суду за 2016 рік.
11. Рішення ЄСПЛ від 7 липня 2011 року у справі «Федоров і Федорова проти України» (Fyodorov and Fyodorova v. Ukraine), заява № 39229/03. URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/fedorov-i-fedorova-protiv-ukrainy-postanovlenie-evropejskogo-suda/>.
12. Лебедь К.А. Решение арбитражного суда: монография. Москва: ИГП РАН, 2005. 116 с.
13. Вукот М.А. Законность и обоснованность актов социалистического правосудия как главное условие выполнения задач гражданского судопроизводства. Цивилистические проблемы правового статуса личности в социалистическом обществе. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1982. С. 115–130.
14. Вопленко Н.Н. Теоретические проблемы режима законности в применении норм социалистического права: дисс. ... докт. юрид. наук. Волгоград, 1983. 408 с.
15. Беланова Г.О. Понятие юридической справедливости как основания правоприменительного акта: дисс. ... канд. юрид. наук. Ставрополь, 2003. 192 с.
16. Салищева Н.Г. Избранное. Москва: Российская академия правосудия, 2011. 568 с.
17. Молчанов Ю.Б. Четыре концепции времени в философии и физике / АН СССР, Институт философии. Москва: Наука, 1977. 191 с.
18. Постанова Верховного Суду від 18 лютого 2018 року у справі № 553/2390/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72587561>.
19. Рішення ЄСПЛ від 23 жовтня 1997 року у справі «National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society and Yorkshire Building Society v. the United Kingdom» (Національне та регіональне будівельне товариство, Товариство постійної забудови Лідса і Йоркширське будівельне товариство проти Сполученого Королівства, заяви № 21319/93, 21449/93 і 21675/93). URL: https://www.ucc.ie/academic/law/restitution/archive/echrcases/nat_prov.htm.
20. Рішення ЄСПЛ від 28 жовтня 1999 року у справі «Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France» (Зелінський і Прадель та Гонсалес і інші проти Франції) [ВП], заяви № 24846/94 та від 34165/96 до 34173/96. URL: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/157181399400838869>.

Гуйван П. Д. Международно-правовой принцип правовой определенности. Его сущностные и временные проявления в украинской правовой системе

Аннотация. Статья посвящена правовому анализу временных факторов реализации принципа правовой определенности. Отмечаются различия характеристик данного принципа при его воплощении в процессе правосоздания и правоприменения. Отмечена специфика правового регулирования отношений Европейским судом и ЕСПЧ путем достижения правовой определенности решений. Указаны недостатки национальной правовой системы, приведены конкретные примеры пренебрежения принципом правовой определенности. Представлены предложения по совершенствованию соответствующего юридического инструментария.

Ключевые слова: правовая определенность, временные характеристики правовой нормы.

Guyvan P. The international legal principle of legal certainty. Its essential and temporary manifestations in the Ukrainian legal system

Summary. The article is devoted to the study of the essence and temporal manifestations of the international legal principle of legal certainty. The application of this principle in the process of lawmaking legitimizes state lawmaking, determines the fairness of the law enforcement system. Its adherence to lawmaking and law enforcement guarantees unambiguous and clear legal norms, ensures their consistency, institutional relationship among themselves, allows us to formulate mechanisms for their interpretation and the like. The signs of a temporal measurement of the application of this fundamental principle are analyzed, which ensure the expectedness of legal norms, their orientation to the future, the stability of relations for the foreseeable period, the impossibility of applying legislative acts “retroactively”. An important role in this respect is played by the rule, enshrined, in particular, in Art. 58 of the Constitution of Ukraine, on the operation of only normative acts that were promulgated in accordance with the established procedure. At the same time, in the event that the question of promulgating a legal document arises at the law enforcement stage, it is the subject of authority that must give evidence to the law enforcement bodies, imposing such a duty on the citizen is unacceptable. The legal positions of the relevant European legal institutions are investigated, which the principle of legal certainty is regarded as determining. Thus, it is taken into account that the essence of the principle of legal certainty is formulated by the European Court as ensuring the predictability of the situation and legal relations in areas that are regulated. This principle does not allow the state to refer to the absence of a certain legal act that determines the mechanism for the realization of the rights and freedoms of citizens, enshrined in constitutional and other acts. According to the point of the European Court of Justice, the principle of legal certainty means that interested persons should be able to rely on obligations taken by the state, even if such obligations are contained in a legislative act that does not have automatic direct action at all. The significant role of the practice of the European Court of Human Rights in the process of forming the doctrine of legal certainty in the territory of the Ukrainian state was also analyzed. These examples of violations of the principle of legal certainty in certain regulatory acts of the Ukrainian state, which entails ambiguity of their understanding and enforcement. Also pointed to the significant shortcomings of the Ukrainian judicial system, which often neglects the basic elements of this principle, in particular in the temporal sense. Recommendations are given on improving the effectiveness of activities in this area.

Key words: legal certainty, temporal characteristics of the legal norm.